

עקרונות המלחמה במבצע "צוק איתן"

ניתוח הלחימה של צה"ל במבצע "צוק איתן" מעלה כי הצלחותיו קשורות ליישום מוצלח של עקרונות המלחמה, ואילו במקרים שבהם יושמו העקרונות האלה באופן חלקי בלבד היה לכך מחיר

לוחמי חמאס בעזה, אפריל 2014 | הדבקות במשימה האסטרטגית - השיבה לסטטוס קוו והחלשת החמאס בלי להכריעו - הייתה בעוכריה של ישראל

מבוא:

עקרון-העל - דבקות במשימה

מבחינת עקרונות המלחמה של צבאות שונים (ראו במסגרת) עולה בבירור כי ישנו עקרון-על אחד שחוזר בכל הרשימות של עקרונות המלחמה: דבקות במשימה. מהעיקרון הזה נגזרים סדרה של עקרונות ברמה האסטרטגית ו/או האופרטיבית: יוזמה, ריכוז הכוח, מיצוי הכוח, גמישות ופשטות, הפתעה והונאה, חיסכון בכוח, אבטחה, ניידות, מוטיבציה ושיתוף פעולה.

- דבקות במשימה היא הרצון לעשות את המרב כדי להשיג את היעדים המדיניים בעזרת אמצעים צבאיים.
  - המשמעות של יוזמה היא הנכונות והיכולת לנקוט מהלכים בטרם יעשה זאת היריב כדי להכתיב לו את הזמן, את המקום, את הקצב ואת האופי של האירועים.
  - מיצוי הכוח נועד לנצל עד תום את היחידות השונות בהתאם להרכבן ולייעודן.
  - הגמישות מעניקה לצבא את האפשרות להגיב במהירות וביעילות למצבים משתנים.
  - הפשטות צריכה לבוא לידי ביטוי בעיקר בעת תכנון התוכניות המבצעיות. ככל שהתוכנית מורכבת יותר - למשל מבחינת החבירות של איגודי כוחות שונים בשלבים שונים של הפעולה - כך גדל הסיכון לשיבושים ולתקלות.
  - הפתעה אמורה ללכוד את היריב כאשר אינו מוכן, למשל באמצעות תמרון מכיוון בלתי צפוי או הסתרת הכוונה לתקוף במועד מסוים.
  - החיסכון בכוח חיוני כדי להימנע משחיקה.
  - האבטחה חיונית כדי לשמור על הכוח - למשל בעת שהאגפים שלו מתארכים במהלך חדירה לעומק שטח עוי.
  - הניידות באה לידי ביטוי בתמרון - ביבשה, באוויר ובים - והיא המרכיב המרכזי של הלחימה לצד האש.
  - המוטיבציה היא רוח הלחימה של הגייסות למלא את תפקידם.
  - שיתוף הפעולה צריך להיות גם בין-חילי, למשל בין השריון לחיל הרגלים, וגם בין-זרועי - בין זרוע היבשה לזרועות האוויר והים.
- מובן שלא כל העקרונות נכונים לכל מלחמה ובוודאי שלא לכל מערכה או קרב. כמה מהם אף סותרים זה את זה, למשל היוזמה והאבטחה. הדעה המקובלת היא שעקרונות המלחמה תקפים גם בעימות היברידי כמו מלחמת לבנון השנייה.⁷ האם במבצע "צוק איתן" אכן פעל צה"ל בהתאם לעקרונות המלחמה שלו או בניגוד להם? זוהי הסוגיה שנבחנת במאמר הזה.

עקרונות מלחמה של צה"ל במבצע "צוק איתן"

החמאס נחשב לכוח צבאי היברידי שכן לצד יחידות צבא סדירות הוא מפעיל יחידות טרור וגרילה.⁸ במבצע "צוק איתן" בקיץ 2014

ד"ר אהוד עילם
חוקר בתחום הביטחון הלאומי

לחמה ישראל נגד החמאס ונגד ארגונים פלסטיניים קטנים יותר כמו הג'יהאד האיסלאמי.

דבקות במשימה

ברמה האסטרטגית ישראל חתרה לשים קץ להתקפות מרצועת עזה, כלומר לחזור לסטטוס קוו השברירי ששרר עם חמאס לפני שטפטוף הרקטות הפך לשיטפון של ממש. ישראל מתנגדת לשלטון החמאס ברצועת עזה והתנגדה גם ב-2014, אבל הרשות הפלסטינית לא הביעה נכונות להחליפו וגם לא הפגינה יכולת לעשות זאת - גם אילו ישראל הייתה כובשת בעבורה את רצועת עזה ומטהרת אותה מהחמאס. גם לישראל אין שום עניין לשלוט ברצועת עזה, וגם אין שום גוף או מדינה שמוכנים לנהל את השטח הזה: לא מצרים, לא האו"ם ולא שום גוף בין-לאומי אחר.

ישראל יכלה ב-2014 לכבוש את רצועת עזה ולמוטט את החמאס, אבל בהיעדר נכונות להישאר בשטח היא חששה שמיד לאחר נסיגתה משם הייתה משתררת אנרכיה שבחסותה היו מתבססים גופים עוד יותר קיצוניים מהחמאס כמו דאע"ש. כבר היום יש תאי דאע"ש ברצועת עזה שרק ממתנינים להיחלשות החמאס.⁹ האילוצים האלה חייבו את ישראל לדבוק במטרה האסטרטגית שלה עם כל מגרעותיה, שאחת מהן הייתה התארכות המערכה. היות שישראל לא רצתה, כאמור, להכריע את החמאס, היה עליה לדחוק בו לקבל הפסקת אש, וכל עוד החמאס סירב לכך, נמשכה ההתכתשות ההדדית.

ברמה האופרטיבית שאפה ישראל להנחית מהלומה כבדה על החמאס: לפגוע בכוחו, כולל במנהיגיו, ולהרוס את תשתיותיו, ובמיוחד במערך הרקטות והמנהרות. אבל הדבקות במשימה האסטרטגית - השיבה לסטטוס קוו והחלשת החמאס בלי להכריעו - הייתה בעוכריה של ישראל.

צה"ל נהנה מעדיפות ברורה בכוח אדם, במערכות נשק וכדומה, ולכן יכול היה - אילו רצה בכך - לכבוש את רצועת עזה בתוך כמה ימים. טיהורה היה נמשך, כנראה, כמה שבועות. אילו צה"ל היה נוקט את המהלך הזה רק כדי להלום בחמאס ומיד לאחר מכן היה נסוג מהרצועה, הרי שהתוצאה עלולה הייתה להיות מיטוט שלטון החמאס - מה שהיה, כאמור מנוגד לאינטרס של ישראל. ישראל גם לא רצתה למגר כליל את הזרוע הצבאית של החמאס, שהייתה נחוצה לה אז

הביקורת שנשמעת שוב ושוב בעקבות מלחמת ומבצעים היא שמפקדי צה"ל מעדיפים את התורה שבעל פה ואינם מיישמים את התו"ל הכתוב

והיא נחוצה לה גם היום) כדי למנוע כאוס ועליית גורמים רדיקליים ברצועה. הייתה זו אחת הסיבות לכך שצה"ל הסתפק בחדירה קרקעית מוגבלת לרצועה, שלא עלתה על קילומטרים בודדים מהגבול, למשל בפאתי עזה. כתוצאה מכך היו לצה"ל פחות אופציות פעולה נגד החמאס.

יזמה

הרתיעה של ישראל מהסתבכות ברצועת עזה יחד עם הרצון להימנע מהפלת החמאס הובילו לנקיטת יזמה זהירה, מצומצמת, מדורגת ובעיקר תגובתית - בעקבות מהלכים של החמאס. למשל, על החדירה הקרקעית לרצועת עזה הוחלט בעקבות הסתננותם של 13 אנשי חמאס באמצעות מנהרה בסמוך לקיבוץ סופה. המתקפה של צה"ל הייתה מוגבלת הן בהיקפה והן ביעדיה. מטרתה הייתה בראש ובראשונה להשמיד את המנהרות בכלל ואת אלה שהובילו לתוך ישראל בפרט. כאשר הסתיים השלב הזה נסוגה ישראל מרצועת עזה, ובכך תמה היוזמה הישראלית על הקרקע.

בתחום האש יזמה ישראל מהלומות במשך כל העימות, אבל לא באופן מסיבי מדי בגלל הרצון שלא להסב אבדות בקרב האוכלוסייה הפלסטינית הלא מעורבת ובשל הרצון שלא לפגוע עוד יותר בדימוי של ישראל ובלגיטימציה שלה להגן על עצמה.

ריכוז הכוח

במבצע "צוק איתן" התמודדה ישראל עם המשך המתרחבות ביהודה ושומרון, עם החשש להתלקחות החזית עם חזבאללה בלבנון, עם אי-הוודאות ברמת הגולן בעקבות מלחמת האזרחים בסוריה ובעקבות השתלטותן של קבוצות חמושות כמו ג'בהת אנוסרה על מרבית הגבול עם ישראל שם. למרות כל החזיתות האלה היה צה"ל מסוגל להתמקד ברצועת עזה - בין היתר הודות לגיוסם של כ-82 אלף אנשי מילואים.¹⁰ עם זאת היו ספקות בנוגע לרמת הכשירות שלהם.¹¹ הספקות נבעו, בין היתר, מכך שהיתרון הבולט של אנשי המילואים, הניסיון הקרבי, היה רלוונטי רק לחלק מהם והתבסס בעשור האחרון על לחימה קרקעית מוגבלת במבצע "עופרת יצוקה" בינואר 2009 ועל לחימה בחזית אחרת, בלבנון, ב-2006. לא בכדי התבסס ריכוז הכוח במהלך מבצע "צוק איתן" על הסדיר, ואילו אנשי המילואים סייעו למאמץ הזה, בין היתר באמצעות החלפת יחידות סדירות בגזרות אחרות.

מיצוי הכוח

בניין הכוח של צה"ל בשנים שלפני מבצע "צוק איתן" היה בעיקר בתחום הכוח האווירי והאמצעים להרכשת מטרת.¹² ייתכן שניתן היה להביא לידי ביטוי רב יותר את האמצעים האלה בעת "צוק איתן", אולם משמעות הדבר הייתה כתישה קשה עוד יותר של רצועת עזה מכפי שנעשתה ב"צוק איתן" באמצעות אש מהאוויר. אפשר שכתישת כזאת הייתה מובילה לתוצאות טובות יותר מבחינת ישראל ולסיום מוקדם יותר של הלחימה, אבל המטרה המדינית - להימנע מהפלת

החמאס - יחד עם אילוצים במישור הפוליטי, המשפטי, האתי והמוסרי מנעו מישראל לנצל עד תום את העליונות שלה בעוצמת אש. ישראל הסתפקה בהפצצות ובהפגזות מוגבלות, ורק בשלב מאוחר מאוד של המערכה החריפה את הלחץ באמצעות מיטוסם של כמה רבי קומות בעזה.¹³ רק בעקבות הצעד הזה הסכים חמאס להפסקת אש - לאחר 50 ימי לחימה.

עם זאת יש לציין שהמערכה נגד רבי הקומות בעזה התרחשה לאחר שהחמאס כבר הותש בלחימה הממושכת. לכן בהחלט ייתכן שהפלת המגדלים הייתה מבחינתו "הקש ששבר את גב הגמל". אפשר שאילו הייתה ישראל פותחת את המערכה במיטוט המגדלים, היא לא הייתה משיגה אפקט דומה של נכונות החמאס להסכים מיד להפסקת אש. יש לציין כי בהשוואה לקושי של חיל האוויר למצות את כוחו בהתקפה, הרי בהגנה הוא ניצל היטב מרכיב אחר של עוצמתו - כיפת ברזל - כדי ליירט רקטות ובכך להגן על העורף.

בלחימה היבשתית לא היה לישראל יתרון כה בולט כמו באוויר, אבל עדיין עליונותה הייתה חד-משמעית שכן עמדו לרשותה מערכות נשק רבות ומגוונות שלא עמדו לרשות החמאס. אבל גם את הכוח היבשתי לא יכלה ישראל למצות - בגלל המטרה המוגבלת והאילוצים המוכרים. כל עוד נמנעו כוחות היבשה של צה"ל מלהיכנס לעומק שטחה של רצועת עזה, יכול היה החמאס להטיל למערכה רק חלק מכוחותיו ולהותיר מאחור עתודות משמעותיות.

יתר על כן, בלחימה של צה"ל נגד הכוחות שהטיל החמאס למערכה התגלו ליקויים למרות האימונים המרובים שעשו בשנים האחרונות יחידות היבשה של צה"ל בלחימה נגד יריב היברידי ולמרות הניסיון שנרכש בעבר בלחימה נגד החמאס ברצועת עזה, במיוחד במבצע "עופרת יצוקה" (דצמבר 2008 - ינואר 2009).

לצה"ל היו בעיות גם בהשגת המשימה הספציפית שהוטלה עליו: השמדת המנהרות. אף שמדובר היה בבעיה מוכרת היטב - גם אם לא במלוא היקפה - ולמרות הידע שנצבר בנוגע אליה, עדיין סבל צה"ל מחוסר מוכנות בהתמודדות איתה, ומלאכת הגילוי וההשמדה של המנהרות הייתה איטית ומסורבלת. במילים אחרות: צה"ל, עם כל הישגיו במערכה, התקשה למצות את כוחו אף שהתמודד רק עם חלק קטן ממערך המנהרות האדיר של החמאס ברצועת עזה ורק עם חלק מכוחו היבשתי של החמאס.

גמישות ופשטות

מפקדי צה"ל קיבלו באופן רצוף עדכונים מפורטים על האימונים שניצבו מולם. רצועת עזה היא תא שטח קטן (365 קמ"ר) שמוקפת כמעט מכל עבריה על ידי כוחות צה"ל. גם רוחבה הצר של רצועת עזה, שהוא לכל היותר 12 ק"מ, והעובדה ששדה הקרב העיקרי נמצא רק קילומטרים ספורים מהגבול הקלו על צה"ל לעקוב אחר התנועות ואחר הפריסה של יריבו. מוג האוויר הנוח ששרר בעת הלחימה (קיץ) סייע אף הוא להביא לידי ביטוי את אמצעי האיסוף שעומדים לרשות צה"ל.

החמאס נחשב לכוח צבאי היברידי שכן לצד יחידות צבא סדירות הוא

מפעיל יחידות טרור וגרילה

לצבאות שונים יש עקרונות מלחמה שונים, וגם מומחים לענייני צבא חלוקים ביניהם מה צריכה לכלול הרשימה של עקרונות המלחמה ומהו סדר החשיבות של העקרונות השונים.

למשל, יהושפט הרכבי מונה 13 עקרונות מלחמה:

1. דבקות במשימה.
2. גמישות.
3. תמרון ויוזמה.
4. ריכוז הכוח.
5. חיסכון בכוח.
6. הפתעה
7. הונאה והטעיה.
8. אבטחה.
9. עתודה.
10. שיתוף פעולה.
11. מנהלה.
12. פשטות.
13. מוטיווציה¹.

לעומת זאת יש מי שמסתפקים ברשימה קצרה יותר

של עקרונות מלחמה:

1. דבקות במשימה.
2. פעולה תוקפנית.
3. הפתעה.
4. ריכוז הכוח.
5. חיסכון בכוח.
6. אבטחה
7. ניידות.
8. שיתוף פעולה².

במרס 1953, בעקבות דיונים בפו"ם, גובשו לצה"ל

עקרונות המלחמה הבאים:

1. דבקות במשימה.
2. מוראל.
3. יוזמה.
4. אבטחה.
5. הפתעה

6. חיסכון בכוח.
7. גמישות.
8. שיתוף פעולה.
9. מנהלה.³

ביולי 1957 קבע אגף המבצעים של צה"ל כי יש שישה

עקרונות מלחמה:

1. דבקות במשימה לאור המטרה.
2. יוזמה ותוקפנות.
3. הפתעה.
4. ריכוז המאמץ וחיסכון.
5. אבטחה.
6. פשטות וגמישות.⁴

אלוף משה בר כוכבא מתח ב־1989 ביקורת על האופן שבו יישם צה"ל את עקרונות המלחמה במלחמות ישראל-ערב, ובמיוחד במלחמת העצמאות, במלחמת סיני ובמלחמת ששת הימים. הוא הדגיש את הצורך בקביעת עקרונות על כמו "המשימה והדבקות בה, מיצוי הכוח וריכוז המאמץ, יוזמה והתקפיות, התחבולה וההפתעה"⁵. ב־1995 נקבעו עשרת עקרונות המלחמה של צה"ל, והם בתוקף עד היום.

אלה הם עשרת העקרונות:

1. דבקות במשימה לאור המטרה.
2. מיצוי הכוח.
3. יוזמה והתקפיות.
4. תחבולה.
5. ריכוז המאמץ.
6. רציפות והמשכיות.
7. עומק ועתודה.
8. אבטחה.
9. רוח לחימה.
10. פשטות.⁶

במידת מה על חוסר מוכנותו, למשל בהתמודדות עם אתגר המנהרות.

הפתעה והונאה

נראה כי ההישגים של כיפת ברזל הפתיעו את הפלסטינים. במיוחד הם הופתעו מיכולתה של כיפת ברזל להתמודד עם מטחים שנועדו להרוות את מערך ההגנה האקטיבית.

גם בכמה מבצעי חיסול מוצלחים הצליח צה"ל להפתיע את החמאס. כך, למשל, עלה בידו לחסל את מפקד חטיבת רפיח ב־21 באוגוסט¹⁴.

החמאס נקט אמצעי־נגד כדי להקשות על צה"ל ככל האפשר לאסוף עליו מודיעין. למשל, כדי למנוע האזנה לקווי התקשורת שלו או ניסיונות לשבשם או לחסום אותם הוא השתמש בטלפונים קוויים. בכל מקרה, הנחיתות שלו, כולל הטכנולוגית, הייתה ברורה. בשורה התחתונה: הכנה מראש, נסיבות של מקום ושל זמן ויתרון טכנולוגי איפשרו לצה"ל לפזר חלק מערפל הקרב ובכך להפוך את גיבוש תמונת הקרב לפשוט יותר. ואשר לגמישות, יכולת האלתור המסורתית של צה"ל פיצתה אותו

הייתה, לפחות בשלב הראשון, שהלחימה בצפון הייתה מוטלת על יחידות המילואים - כדי להעניק לסדיר זמן להתארגן ולהגיע ללבנון. זהו מעין היפוך של דוקטרינת צה"ל שלפיה הצבא הסדיר מגיב ראשון לאירוע מפתיע בחזית וקונה זמן לכוחות המילואים להיערך ללחימה. שיגור מרב הכוח הסדיר לרצועת עזה לא איפשר אפוא לצה"ל לחסוך את הכוח האיכותי ביותר שעמד לרשותו. צה"ל נטל בכך סיכון מחושב שהוכיח את עצמו: די היה בכוח הסדיר כדי להוציא אל הפועל את כל המשימות ברצועת עזה, ולא הייתה התפרצות של לחימה בחזית נוספת.

אבטחה

במבצע "צוק איתן" איבטחו את העורף הישראלי סוללות כיפת ברזל, שיירו רקטות, וסוללות נ"מ, שהפילו מל"טים של החמאס. יישובים סמוכי גדר זכו לאבטחה מפני תקיפות קרקעיות, שהיו צפויות בעיקר דרך מנהרות. איום אחר על היישובים היה אש מרגמות, שחייבה פינוי אזרחים - מה שאכן נעשה באופן חלקי.

לעומת זאת, חיילים בשטחי כינוס הסמוכים לרצועת עזה לא קיבלו הוראה לסגת, אף שניתן היה להציב אותם כמה קילומטרים מאחור, מחוץ לטווח המרגמות. את המרחק הזה ניתן היה לגמוע בתוך דקות ספורות, בנסיעה מהירה, אילו היה צורך מיידי בהם בתוך רצועת עזה. מספר ההרוגים הגבוה יחסית שנגרם מאש מרגמות בשטחי הכינוס מצביע על כך שלא דאגו לסוכך במידה מספקת על הגייסות באמצעות בנייתם והצבתם של אמצעי מיגון.¹⁶ בהיעדר ביצורים ניתן היה, לכל הפחות, להקפיד על חפירת שוחות אישיות רבות כדי שיהיו זמינות ברחבי האתרים שבהם שהו החיילים. נראה שצה"ל גם כפה לשווא על חיילים לשהות באזור מסוכן וגם לא טרח במידה מספקת למגן אותם. בתוך רצועת עזה היה קשה יותר לאבטח את חיילי צה"ל מפני התקפות של החמאס בגלל השילוב של מרחב אורבני צפוף עם תווח תת-קרקעי מסועף.

ניידות

במרחב הפתוח סביב רצועת עזה ובתוכה היה קל למדי לנוע, כולל ברגל, אם כי אז, כמובן, נחשפו החיילים לירי ולמטענים. לא היו די נגמ"שי מרכבה (נגמ"רים), הנגמ"שים הממוגנים ביותר בצה"ל, ולכן נעשה שימוש בנגמ"שים מיושנים מדגם M-113 שנקלטו בצה"ל בתחילת שנות ה-70 של המאה הקודמת. מאז הם זכו בחלקם לתוספת מיגון מסוימת, אבל עדיין הם היו פגיעים מאוד. ב"צוק איתן" לא הפעיל צה"ל איגוף אנכי (מהאוויר) או באיגוף דרך הים. נחיתה מהאוויר בלב רצועת עזה היא פעולה מורכבת ומסוכנת. ההסתבכות של כוח אמריקני במוגדישו, בירת סומליה, באוקטובר

עם זאת לא הצליח צה"ל לפגוע בצמרת החמאס שהסתתרה בבונקרים מתחת לאתרים אזרחיים.

החמאס הצליח להפתיע את צה"ל כמה פעמים בחדירות טקטיות הן לתוך ישראל והן בתוך רצועת עזה.

לעומת זאת, את המתקפה של צה"ל היה קשה יותר להסתיר לאור הפריסה המסיבית של כוחות היבשה בסמוך לרצועת עזה. דרך אגב, במבצע "עמוד ענן" בנובמבר 2012 הייתה היערכות דומה, בלי שנערכה לבסוף מתקפה יבשתית, אך לא הייתה זו כנראה הונאה מתוכננת, כי באותו העימות ישראל עצמה לא ידעה עד סיומו אם היא תוציא אל הפועל מהלך קרקעי.

ב-2014 התמקדה המתקפה הישראלית ביעדים הקרובים לגבול, שחלקם היו ערוכים היטב להגנה. ההתמקדות ביעדים הסמוכים לגבול נבעה מהצורך לגלות מנהרות ולהשמידן ובגלל אילוצים מדיניים שמנעו מהלך לעקיפת הביצורים של החמאס וחדירה ללב רצועת עזה. אולם גם בנסיבות האלה ניתן היה לעשות איגופים מקומיים במקום לתקוף חזיתית.¹⁵

ישראל גם לא נקטה הונאה, למשל פרסום הצהרה שהיא שוקלת לכבוש את כל רצועת עזה ולמוטט את שלטון החמאס כדי ללחוץ עליו שיסכים להפסקת אש. היו אומנם שרים בממשלה שדיברו על הצורך למוטט את שלטון החמאס, אך הדברים האלה לא נאמרו במסגרת תוכנית הונאה כלשהי אלא שיקפו את עמדותיהם המדיניות. ישראל לא השתדלה אפוא להפתיע ולהונות את החמאס - אולי בגלל ההנחה שאין בכך צורך נוכח ההבדלים ביחסי הכוחות בין שני הצדדים.

חיסכון בכוח ושחיקה

הלחימה בעזה הייתה קשה ותובענית. חיילי צה"ל נתקלו במנהרות, במטענים, בירי צלפים ובנשק נ"ט. נוכח מורכבות הלחימה העדיף צה"ל להפעיל את חיילי הסדיר המאומנים והמיומנים ולא להכניס למערכה את חיילי המילואים המאומנים פחות.

אך אילו הייתה המערכה נמשכת מעבר ל-50 הימים שהיא נמשכה בפועל, ייתכן שבשלב מסוים היה צה"ל נאלץ להישען יותר על המילואים.

יתר על כן, במהלך המערכה הקרקעית ברצועת עזה עלולה הייתה להתלקח חזית נוספת, וזו היא על צה"ל להחליט אם לשגר אליה את הכוח הסדיר, ולכן להפסיק או לפחות לצמצם דרסטית את הלחימה ברצועת עזה, או להמשיך במערכה נגד החמאס באמצעות יחידות המילואים. חזית נוספת כזאת יכולה הייתה להיות ביהודה ושומרון או בלבנון. התנגשות עם החזבאללה הייתה דורשת את הקצאתן של מיטב היחידות לחזית לבנון, דהיינו את היחידות הסדירות, גם במקרה שהן כבר היו שחוקות מהלחימה הממושכת ברצועת עזה. אפשרות אחרת

מיטוט שלטון החמאס, כאמור, מנוגד לאינטרס של ישראל. ישראל לא

רצתה למגר כליל את הזרוע הצבאית של החמאס, שהייתה נחוצה לה

אז (והיא נחוצה לה גם היום) כדי למנוע כאוס ועליית גורמים רדיקליים

ברצועה

הניה מנופף לקהל בעצרת של חמאס בעזה | ברמה האופרטיבית שאפה ישראל להנחית מהלומה כבדה על החמאס: לפגוע בכוחו, כולל במנהיגיו, ולהרוס את תשתיותיו, ובמיוחד במערך הרקטות והמנהרות. אבל הדבקות במשימה האסטרטגית - השיבה לסטטוס קוו והחלשת החמאס בלי להכריעו - הייתה בעוכריה של ישראל

- במיוחד באמצעות טרור הטילים והרקטות. גם לישראלים המוכנים לפשרה עם הפלסטינים קשה לראות בחמאס שותף לתהליך מדיני בשל עמדותיו הניציות ופעולות הטרור הרצחניות שהוא יוזם. הגברת הירי מרצועת עזה וניסיונות החדירה דרך מנהרות ערב מבצע "צוק איתן" המחישו היטב את הסכנה שמשקפת מהחמאס לאזרחי ישראל. חיילי צה"ל, שנערכו לעימות נגד יריב היברידי כמו החמאס, ידעו כל הזמן שעימות נגדו הוא רק שאלה של זמן. אולם בעוד שאופיו של החמאס ופעולותיו הגבירו את המוטיווציה של חיילי צה"ל, הרי נראה כי חוסר הנכונות של הדרג המדיני "ללכת עד הסוף" בעימות ולמוטט את שלטון החמאס סדקו במקצת את המוטיווציה הזאת - במיוחד על רקע המחיר הכבד ששילמו צה"ל ומדינת ישראל בשני חודשי העימות.

1993 היא דוגמה להסתבכות האפשרית של איגוף אנכי בלב אזור עירוני צפוף. כזכור, ניסו כוחות מיוחדים של צבא ארה"ב ללכוד שניים מאנשיו של מוחמד איידיד, מפקד מיליציה מקומית, באמצעות נחיתה ממסוקים בלב מוגדישו והסתבכו בקרב קשה שבו איבדו 18 לוחמים ושני מסוקים.¹⁷

מוטיווציה

המוטיווציה של חיילי צה"ל בלחימה ב"צוק איתן" הייתה גבוהה שכן החמאס מצהיר על היותו אויב מושבע של ישראל, המתנגד לקיומה ולכל משא ומתן איתה. יתר על כן, החמאס הפך את רצועת עזה, שעליה השתלט ב־2007, לבסיס פעולה נגד ישראל. בעיני החמאס הרצועה הייתה בראש ובראשונה בסיס פעולה למיורר חייהם של תושבי ישראל

גם לשם השגת המטרה המוגבלת צריך היה ליישם כהלכה את עקרונות המלחמה המוכרים

שיתוף פעולה

במבצע "צוק איתן" גובשו צוותי קרב חטיבתיים ששילבו שריון וחיל רגלים. בחלקם השריון היה הדומיננטי ובחלקם חיל הרגלים - בהתאם להרכב הכוחות והרקע של מפקד החטיבה. הצוותים האלה כללו גם כוחות הנדסה, איסוף קרבי, תקשוב, חיל אוויר, רפואה, לוגיסטיקה וחימוש.¹⁸

השילוביות הזאת הייתה חיונית הן ברמה הבין-זרועית, למשל כדי לשתק מהאוויר ירי על כוח קרקעי של צה"ל, והן ברמה הבין-חילית, למשל כדי לוודא - באמצעות ירי מטנק - שבית מסוים אינו ממוכד ושניתן להכניס אליו חיילי רגלים. דוגמה נוספת: דחפורי די-9 של חיל הנדסה פילסו את הדרך לדרג המסתער, למשל באמצעות סילוק מטענים.

הארטילריה סייעה באש, אולם רק את טילי התמוז המדויקים ניתן היה להפעיל בירי לעבר מטרות בתוך שטח עירוני צפוף. הירי הסטטיסטי היה מוגבל בעיקר לשטחים הפתוחים, שכן הפעלת אש ארטילרית

למרות העדיפות הברורה של צה"ל, בוודאי באוויר, הרי אילוצים שונים ברמה המדינית, המשפטית והמוסרית מנעו ממנו להנחית מהלומה כבדה יותר על החמאס ועל הזרוע הצבאית שלו. ישראל הייתה מעוניינת בסופו של דבר שחמאס יישאר לשלוט ברצועה כדי שזו לא תגלוש לאנרכיה, ולא תהיה בה "כתובת". התוצאה הייתה מיצוי חלקי בלבד של הכוח. מיצוי הכוח היה בעייתי גם בנוגע לסוגיות שהיו ידועות מראש, ובראשן המנהרות.

הפשטות התבטאה ביכולת לאסוף מידע ולהפיץ אותו לגייסות. בתנאים של רצועת עזה זו הייתה מלאכה קלה יחסית, שכן מדובר במרחב קטן, שמוקף כמעט מכל עבריו בכוחות של צה"ל. נוסף על כך לישראל עליונות טכנולוגית על פני החמאס - מה שמקל את איסוף המידע עליו.

ישראל לא השקיעה מאמץ ביצירת הפתעה או הונאה, אף שזו דרך זוהה ויעילה למדי להשגת יתרון. ניתן היה לעשות זאת גם במסגרת האילוצים השונים שבמסגרתם פעלה ישראל.

ואשר לחיסכון בכוח, צה"ל נטל סיכון מחושב בהישענות על כוחות

היו עקרונות מלחמה שאותם היטיב צה"ל ליישם במהלך מבצע "צוק איתן", והיו עקרונות שיושמו באופן חלקי בלבד. כפי שעולה מהמאמר, ההצלחות של צה"ל במבצע קשורות ליישום מוצלח של עקרונות המלחמה, ואילו במקרים שבהם הם יושמו באופן חלקי בלבד היה לכך מחיר

סדירים ברצועת עזה, בהנחה שהם לא יידרשו מיד לאחר מכן או במקביל למערכה תובענית בחזית אחרת, כמו לבנון.

האבטחה הייתה אתגר שכן מדובר היה בלחימה בשטח עירוני צפוף שכלל תווך תת-קרקעי מפותח. במקרים מסוימים בלטה הזנחה של צה"ל - כמו בפריסת חיילים בשטחי כינוס, שם הם היו חשופים לאש מרגמות, בלי שדאגו להם למיגון הולם.

בתחום הניידות היה צה"ל מוגבל שכן הוא עדיין נשען במידה רבה על נגמ"שים מיושנים. מגבלות נוספות על הניידות היו החשש מפני איגוף אנכי, אף שזה טומן בחובו לא רק סכנות אלא גם הזדמנויות. שיתוף הפעולה הבין-חילי והבין-זרועי פעל היטב אף שמדובר בסוגיה שהיא תמיד מורכבת וקשה למימוש. שיתוף הפעולה הזה בא לידי ביטוי, בין היתר, בסיוע קרוב של כוחות האוויר לכוחות היבשה ובשילוב של כוחות השריון והרגלים בלחימה.

המסקנה הסופית היא שהיו עקרונות מלחמה שאותם היטיב צה"ל ליישם במהלך מבצע "צוק איתן", והיו עקרונות שיושמו באופן חלקי בלבד. כפי שעולה מהמאמר, ההצלחות של צה"ל במבצע קשורות ליישום מוצלח של עקרונות המלחמה, ואילו במקרים שבהם הם יושמו באופן חלקי בלבד היה לכך מחיר.

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.

במרחב העירוני עלולה הייתה לגרום לנפגעים רבים בקרב האוכלוסייה הבלתי מעורבת.

הזרמת אספקה ופניו הנפגעים היו יחסית קלים לביצוע בגלל קרבת הלחימה לגבול.

יש לציין גם את שיתוף הפעולה בין צה"ל לגופים שמחוצה לו ובראשם השב"כ - תיאום שהיה חיוני לאיסוף מודיעין ולמבצעים מיוחדים.

סיכום

עקרונות המלחמה עוזרים לתכנן ולנהל מלחמות, מערכות וקרבות, בהתאם לנסיבות ולאילוצים של כל עימות. במבצע "צוק איתן" ישראל לא חתרה להכריע את החמאס, אלא רק להסב לו אבדות כבדות ככל האפשר ולהרתיעו מלפתוח בעתיד במערכה נוספת. גם לשם השגת המטרה המוגבלת הזאת צריך היה ליישם כהלכה את עקרונות המלחמה המוכרים, כמו יוזמה. עם זאת, היוזמה צריכה הייתה בהכרח להיות מוגבלת, למשל בהיקף החדירה הקרקעית לרצועת עזה.

בנוגע לריכוז הכוח - ישראל הייתה צריכה להתמקד רק בחזית אחת, מה שהקל עליה לרכז את כוחה. בגלל האופי המצומצם של המשימה ניתן היה להישען על כוחות הסדירים בלבד, שלהם יתרונות מובהקים בהשוואה לכוחות המילואים, במיוחד בכל הנוגע למיומנות.